

מראי מקומות, שיעור מאת הג"ר אברהם נדלר שליט"א

ביצה כח. - בענין מכשירי אוכל נפש והמסתעף

1. ביצה כח., וז"ל, "מתני' אין משחיזין את הסכין ביום טוב אבל משיאה על גבי חברתה: גמ' אמר רב הונא לא שנו אלא במשחזת של אבן אבל במשחזת של עץ מותר אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת של אבן אסור לא אמרן אלא לחדדה אבל להעביר שמנוניתה מותר מכלל דבשל עץ אפילו לחדדה נמי מותר איכא דמתני לה אסיפא בשל עץ מותר אמר רב יהודה אמר שמואל הא דאמרת בשל עץ מותר לא אמרן אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור מכלל דבשל אבן אפילו להעביר שמנוניתה אסור איכא דמתני לה אמתניתין אין משחיזין את הסכין ביו"ט אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא לחדדה אבל להעביר שמנוניתה מותר מכלל דע"ג חברתה אפילו לחדדה נמי מותר ואיכא דמתני לה אסיפא אבל משיאה על גבי חברתה אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא להעביר שמנוניתה אבל לחדדה אסור מכלל דבמשחזת אפילו להעביר שמנוניתה אסור מאן תנא דבמשחזת אסור אמר רב חסדא דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד ר"י יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש א"ל רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כרבי יהודה אמר ליה)יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקולא ואמרי ליה לחדדה קא עביד מר או להעביר שמנוניתה ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדדה קא עביד וקסבר הלכה ואין מורין כן ואמר אביי הוה קאימנא קמיה דמר והוה קא מעבר סכינא אשפתא דרחיא ואמרי ליה לחדדה קא בעי מר או להעביר שמנוניתה ואמר לי להעביר שמנוניתה וחזיתי לדעתיה דלחדדה קא עביד וקסבר הלכה ואין מורין כן איבעיא להו מהו להראות סכין לחכם ביום טוב רב מרי בריה דרב ביזנא שרי ורבנן אסרי ורב יוסף אמר תלמיד חכם רואה לעצמו ומשאילה לאחרים ואמר רב יוסף סכין שעמדה מותר לחדדה ביום טוב והני מילי הוא דפסקא אגב דוחקא."

2. גמ' ביצה דף כב., וז"ל, "בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר אמר לו אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי אפשר לעשות לו מחיצה אין לו לעשות מחיצה מאי אפשר לכפות עליו את הכלי אין לו כלי מאי אמר ליה אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר אמר ליה ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות את הדלקה ביו"ט היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבעיא לי דאפילו בשבת שרי כי קמבעיא לי משום אבוד ממון מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן בעא מיניה רב אשי מאמימר מהו לכחול את העין ביו"ט היכא דאיכא סכנה כגון רירא דיצא דמא דמעטא וקדחתא ותחלת אוכלא לא מבעיא לי דאפי' בשבת שרי כי קמבעיא לי סוף אוכלא ופצוחי עינא מאי א"ל אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת ושני ליה כדשנין אממר שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא איכא דאמרי אמימר גופיה כחל עינא מנכרי בשבתא."

ותוס' שם ד"ה ההיא, וז"ל, "דאית ליה לכל צרכיכם ואנן עבדינן כרבנן ואם תאמר והא אנן פסקינן לקמן הלכה כר' יהודה וי"ל דמסיק עליה ואין מורין כן אי נמי י"ל דהא דשרינן מדרשה דלכם היינו דוקא בדבר שהוא אוכל נפש אבל בדבר שאינו אלא לתשמיש בעלמא וכן שלא תתעשן הקדרה אסור."

3. חידושי המאירי שם ד"ה מאי לכבות (מופיע באתר)

4. ר"ן ביצה דף יא: בדפי הרי"ף ד"ה כי (מופיע באתר)

5. טור שו"ע או"ח סימן תקי"ד סעיף א', וז"ל,

בטילה ומותר להדליקו וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה שמותר להדליקו ביום הראשון בערב לצורך ליל ב' ואפילו ביי"ט שני בערב ואין בזה משום אין י"ט מכין לחול שמיד בהדלקתו יש מצוה לאותו שעה שבכל שעה אפילו ביום יש מצוה בהדלקת נרות בבי"ה:

אין נותנין נר ע"ג אילן מעיי"ט דחיישינן שמא יבא להשתמש באילן:

אין פוחתין הנר פי' נר של חרס בעודו רך כמו ביצים של יוצר ממעכין אותו ביד לעשות לו בית קיבול אסור לעשותו ביי"ט משום דמתקן מנא אין חותכין הפתילה לשנים אבל בפי ב' נרות שנותן ב' ראשיה בפי ב' נרות וצריך להדליק שניהם ומדליקה באמצע מתיר רי"ף אבל אם אין צריך להדליק שניהם אלא שעושה כדי לחותכו לשנים לא וא"א הרא"ש ז"ל חוכך בה להחמיר אף בפי ב' נרות וצריך לשניהם ולא גודלין אותה ולא מהבהבין פירוש להחריכה כדי שתהא נוחה להדליק אבל אם היתה גדולה כבר אלא שאינה קשה כל צרכה יכול למעכה בידו כדי להקשותה ויכול לשרותה בשמן ומותר להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק ואפילו בכלי אע"פ שנופלת לארץ וכבתה והרמב"ם ז"ל אוסר בכלי ולא נראה לא"א הרא"ש ז"ל."

"אסור לכבות הדליקה ביי"ט אפי' רואה את ביתו שנשרף אסור לכבות הבקעת בין אם מכבה מפני שחס עליה שלא תשרף בין אם מכבה כדי שלא תתעשן הקדירה ודווקא כשאפשר לו להצילה מעישון בלא כבוי כגון שיסירנה מאש זה ויתננה על אש אחר אבל אם אין לו אש אחר ואם לא יכבנה תתעשן הקדירה מותר לכבותה כדי שלא תתעשן הקדירה אסור לכבות את הנר אפילו אם צריך לכבותו כדי לשמש מטתו ואפי' כדי להתרחק השמן מן הפתילה אסור דאף זה חשיב כבוי ואסור ליקח פתילה מנר הדולק אפי' ליתנה בנר אחר שהרי מיד כשמוציאה מכבה אותה ומאי נפקא מינה כשידליקנה אחר כך: נר של שעה שרוצה להדליקו ביי"ט וחס עליו שלא ישרף כולו יכול ליתן סביביו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם דגרס כבוי מותר:

נר שכבה מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לידלק ולא חשיב תיקון מנא ודוקא שרוצה לחזור ולהדליקו בו בלילה אבל בליל ב' של ר"ה וכן בליל י"ט של אחר השבת אסור להדליק שירי פתילה שכבו בראשון שבמה שכבה בראשון הוכנו להדליק בו פעם שני והוה ליה מכין משבת ליי"ט ואסור אם לא שהודלק ונכבה מעיי"ש. נר של בטילה פירוש שאינו צריך לו אסור להדליק אבל של ב"ה לא חשיב של

ובית יוסף שם, וז"ל,

אלחנן דהא דאיבעיא לן מהו לכבות בבית שאין בו צורך יום טוב כלל אלא דר בבית אחר אבל דר באותו בית ואין לו בית אחר לדור בו אין לך צורך יום טוב גדול מזה ומותר אפילו לרבנן דרבי יהודה. וכתוב בארחות חיים (הל' יו"ט אות נה) בשם התוספות דליקה שנפלה בבית שהוא דר בו ואם לא יכבנה יפסיד סעודתו מותר. ואהא דתניא אם בשביל שלא יתעשן הבית מותר כתב המרדכי דמפרש בירושלמי (פ"ד ה"ד) היינו בשאין שם אויר אבל יש שם אויר משליכה. ואמאי דאמרינן ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא לרבנן כתב הרי"ף (יא:) וכן רבה וכן אמרימר כולהו דחו להאי מתניתא ואוקמוה כרבי יהודה למימר דלאו הלכתא היא ושמעין מיהא דלית הלכתא כי האי מתניתא אלא אסור לכבות את הבקעת בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית או הקדירה הכל אסור: והקשו המפרשים דהכא משמע דלית הלכתא כרבי יהודה ואילו בפרק אין צדין (כח.) אמרינן דהלכה כרבי יהודה וכתב הרי"ף (שם ד"ה כי) שמפני כך כתב הר"ז"ה (יא.) דהא דמסקינן הכא דאסור היינו

"אסור לכבות הדליקה ביום טוב אפילו רואה ביתו שנשרף וכו'. בפרק ב' דביצה (כב.) בעא מיניה אביי מרבה מהו לכבות הדליקה ביום טוב היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מיבעיא לי משום איבוד ממון מאי אמר ליה אסור איתביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא לרבנן. ופירש רש"י איתביה וכו'. ואין לך עישון בית גדול מן הדליקה וצורך יום טוב הוא לכבותה שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים: רבי יהודה. דאמר לקמן (כח:) מכשירי אוכל נפש דשרו ודריש יעשה לכם (שמות יב טז) לכל צרכיכם והאי נמי צרכיכם הוא ואנא דאסרנא כרבנן דדרשי הוא לבדו: והרי"ף (יא:) ד"ה גמ' כתב שאחרים פירשו דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממון ואין כאן צורך יום טוב שלא כדברי רש"י דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפילו לרבנן שרי ויש בגמרא הוכחה לזה עכ"ל וכן כתב המרדכי (סי' תרפא) בשם רבינו

משום שאין מורין כן ומיהו מדינא קיימא לן דשרי והרמב"ן (מלחמות שם ד"ה אמר) אומר שאינו נראה כן דהכא ודאי לגמרי אסרינן אלא דשמעתתא קשיין אהדדי לפיכך כתב ז"ל דנהי דקיימא לן כרבי יהודה במכשירין היינו לומר שהם מותרים מן התורה ולא דרשינן הוא ולא מכשיריו ומיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהם קרובים לאוכל נפש דגריפת התנור (ביצה לב:) התיירו לגמרי מפני שהוא מיוחד לאוכל נפש דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל בסכין שעמדה (שם כח:) מתוך שאפשר בשאלה שהסכין מצוי הוא אצל הכל לא התיירו לגמרי אלא על ידי שינוי כיון דאפשר בהכי ובכהאי גוונא נמי אין מורין דכיון דסכיני שכיחי לא אתי לאימנועי משמחת יום טוב אבל כיבוי בקעת כדי שלא יתעשן הבית וכיבוי הנר מפני דבר אחר אף על פי שהוא צורך אוכל נפש לא רצו להתיר מכשיריו וכן בכחילת העין לא סמכו אדרבי יהודה אלא ביום טוב שני כללו של דבר קיימא לן כרבי יהודה דמכשירין מדאורייתא שרו אלא שחכמים חילקו בהם לפי מה שהם עכ"ל: וכך הם דברי רבינו ירוחם שכתב בנתיב ד' ח"ב (לב.) וזה לשונו ולפי מה שכתבו המפרשים יש בזה שלשה חילוקים האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו בו ואסור כגון כיבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול העין וכיוצא בזה והשני דבר דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב כגון גריפת תנור וכיריים וכיוצא התיירו אותן לכתחלה והשלישי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן עם אחרים כגון השחזת סכין ושפוד שנרצם וכיוצא באלו הלכה ואין נקטינן."

מורין כן לרבים עכ"ל. ומה שכתב ואין מורין כן לרבים אינו מדוקדק דאפילו יחיד הבא לשאול אין מורין לו כן: והרא"ש (סי' יט) כתב שמעינן מהא דלית הלכתא כי הא מתניתא אלא אסור לכבות את הדליקה בין לחוס עליה בין שלא תתעשן הקדירה והבית והאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירנה מאש זה לבשלה על אש אחר ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו באש זה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אוכל נפש כמו שמותר לבשל ולאפות ומיהו קשה דכל הני אמוראי סברי כרבנן ובפרק אין צדין פסקינן כרבי יהודה ואפשר משום דאמרין התם הלכה ואין מורין כן אי נמי במידי דלאו אוכל נפש ממש החמירו טפי עכ"ל: והרב המגיד כתב בפרק ד' (ה"ד) שיש מקשין על דברי הר"ף ממה שאמרו בפרק אין צדין הלכה כרבי יהודה ותיירצו שלא כל המכשירין שוין ויש שהלכה בהם כרבי יהודה ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא יתעשן הבית אבל בשביל שלא תתעשן הקדירה ותבשילו שהוא מכשירי אוכל נפש ממש מותר והוא שאין לו מקום לפנותה וזהו דעת הרשב"א (עבה"ק בית מועד ש"ח סי' ח) אבל דעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך (ה"ו, ח, ט) וכדעת ההלכות עכ"ל וכן כתב שם הרמב"ם (פ"ד ה"ו) בפירוש אין מכבין את האש בשביל שלא תתעשן הקדירה או הבית. ורבינו סתם דבריו כדעת הרא"ש והרשב"א ז"ל. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן."

דרכי משה שם (מופיע מאתר)

ומשנה ברורה שם ס"ק ז', וז"ל, "מותר לכבות. ס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל ועיין ט"ז סי' תקנ"ב דאם האש גדול ומקדיח להתבשיל וצריך להסיר משם קצת אף שע"ז בודאי יכבה האש מהו שרי."

ושם ס"ק ט', וז"ל, "אם ישרף הבית. מדדילג הרמ"א ולא כתב דינו גם לענין עישון הבית משמע דבזה מודה להמחבר דאף אם אין לו בית אחר אסור לכבות."

ושער הציון שם ס"ק י"א, וז"ל, "וגם הרא"ש והרשב"א שהובא בב"י להתיר לענין עישון הקדירה והשמיטו דין עישון הבית משמע דדעתם לאסור בזה וכ"כ הגר"ז. שוב ראיתי בב"ח שדעתו דלהמקילין לענין עישון הקדירה ה"ה לענין עישון הבית אם אין לו מקום אחר לאכול שם אבל המעיין בעבוה"ק להרשב"א יראה להדיא שאוסר בעישון הבית ופשטות דברי הרא"ש והטור שהשמיטו דין עישון הבית משמע ג"כ דס"ל להחמיר ולא נשארו מקילין כ"א המרדכי והר"ן א"כ מעוטא נינהו נגד המחמירין וכל עצמו של הד"מ שפליג על המחבר שפוסק כהרי"ף והרמב"ם משום דהמקילין רבים הם עיי"ש ובזה הוא להיפוך שוב ראיתי ביש"ש שפוסק ג"כ לענין עישון הבית להחמיר."

6. **קובץ שיעורים ביצה אות נ"ו**, וז"ל, "מהו לכבות הנר מפני דבר אחר, ומסיק, דהוי מכשירי אוכל נפש. וקשה, דהא כיבוי לצורך אוכל נפש שרי, כמו בבישורא אגומרי וא"כ נימא מתוך, לצורך הנאת היום, כמו במשחקין בכדור, דמותר להוציא ד' אמות ברשות הרבים, וה"נ, לכבות הנר להתיר תשמיש, וצ"ל, דדוקא היכא שנהנה ממלאכה עצמה שרי, אבל הכא אינו נהנה מגוף הכיבוי אלא שהכיבוי מסלק המונע מליהנות, ובכה"ג, לא שרי משום מתוך, ואף דמותר לשחוט כדי להתיר האכילה, היינו משום דהתם מתקן את המאכל עצמו שיהא ראוי, כמו מבשל ואופה, וה"נ אילו היתה האשה וצמה אסורה, ומתירה לתשמיש ומתקנה שרי, אבל הכא, המניעה אינה מהאשה אלא בהנר, וא"כ אינו עושה התקון בגוף הדבר שנהנה ממנו, וזה הוי מכשירין."

7. **משנה ברורה שם ס"ק ד'**, וז"ל, "או הקדרה. ולא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדרה שם מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש אלא שמונע ההיזק ע"י כיבויה ואף דעכ"פ לא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מבעוד יום דקי"ל דשרי כדלעיל בסימן תקי"ט בהג"ה ס"ל לדעה זו דלאו כל מכשירי אוכל נפש התירו אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיקון האוכל."

8. **שמירת שבת כהלכתה פרק ב' הערה ל"ו** (מופיע באתר)

9. **שו"ת מנחת שלמה חלק ב' סימן ס' אות כ"ח**, וז"ל, "קבלתי היום את מכתבו, ולכאורה צריך להיות מותר משום מתוך כמו שכתב דמתוך שהותרה נטילת נשמה לצורך או"י, ה"נ הותרה בזה, ושפיר יש בזה צורך קצת שהרי מפריעו ומצער, ואפי' לפי מ"ש בספרי מאורי אש דף ה' ע"ב לפרש כוונת הכסף משנה בדעת הרמב"ם פ"ג ה"ח מהל' חמץ, שהצורך צריך להיות דוקא חיובי, כגוונא דאוכל נפש שצריך את המאכל, וכן את הספר ללמוד בו או הלולב למצוה, ולא כשהצורך הוא רק ביעור וכילוי. מ"מ אפשר דכל זה דוקא כעין שריפת קדשים וחמץ בפסח, שהעיקר הוא הכילוי, [ואף גם זה נגד פשיטות הגמ' בפסחים ו' ע"ב], משא"כ הכא שהצורך הוא כדי שיוכל לישון. מ"מ אפשר דאין לעשות כן לכתחילה, דאפשר שהוא גם הורג כאלה שאינם מפריעים כלל. עכ"פ גם לי אין זה ברור."

10. **רמ"א סימן תקי"ח סעיף א'**, וז"ל, "ומותר לשחוק בכדור, אפילו בר"ה, אע"ג שאינו אלא טיול בעלמא (תוס' ורבי ירוחם); ואם הניח עירוב, מותר לטלטל ולהוציא כל שיש לו תורת כלי, אע"פ שאינו לצורך היום כלל (ר"ן פ"ב דביצה)."

11. **שו"ת ציץ אליעזר חלק א' סימן כ' פרק ה'**, וז"ל,

ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר, אמר לו ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן. בעא מיניה אבבי מרבה מהו לכבות את הדליקה ביו"ט וכו' כי קא מבעיא לי משום איבוד ממון מאי, א"ל אסור. איתיבה אין מכבין את הבקעת וכו', ההיא ר"י היא כי קאמינא אנא לרבנן ע"כ.

(א) הרמב"ם (בפ"ד מה' יו"ט ה"ד) פוסק: אין מכבין את הדליקה כדי להציל ממון ביו"ט כדרך שאין מכבין בשבת, אלא מניחה ויוצא, ואין מכבין את הנר מפני תשמיש המטה אלא כופה, עליו כלי או עושה מחיצה בינו לבין הנר או מוציאו לבית אחר, ואם אינו יכול לעשות אחת מכל אלו הרי זה אסור לכבות, ואסור

"כיבוי וגרם כיבוי ביום טוב. לפני גשתנו בע"ה להקציע פרק מיוחד על עצם מהות התהוות מאור החשמל. נקדים לברר קצת בפרק זה דיני כיבוי וגרם כיבוי ביו"ט, שעל ידי כך יפתר לנו עוד איזה שאלות בעניני החשמל ביו"ט. מבלי שנצטרך עוד להיכנס בפרטות עצם מהותו של האור הזה. ופרק זה ישמש לנו למקור גם בבואנו בע"ה בפרקים הבאים לדבר על דין גרמא. כבוי בביצה ד' כ"ב ע"א. בעא מיניה אבא בר מרתא מאב"י, מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר, אמר לו אפשר בבית אחר, אין לו בית אחר מאי, אפשר לו לעשות מחיצה, אין לו לעשות מחיצה מאי, אפשר לכפות עליו את הכלי, אין לו כלי מאי, אמר לו אסור, איתיבה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה

לשמש עד שתכבה מאליה עכ"ל. המגיד משנה כותב. שיש מקשים על זה ממה שאמרו בפרק אין צדין (ד' כ"ח) הלכה כר"י. ותירצו שלא כל המכשירין שוין ויש שהלכה כר"י, ומתוך כך אסרו לכבות את הבקעת מפני הדליקה ומפני תשמיש ומפני שלא תתעשן הבית, אבל בשביל שלא תתעשן הקדירה ותבשילו שהוא מכשיר אוכל נפש ממש מותר, שאין לו מקום לפנותה, וזהו דעת הרשב"א ז"ל, ודעת רבינו לאסור הכל כמו שיתבאר בסמוך וכדעת ההלכות. ע"כ. וכבר הארכנו לעיל בפרק ב' לבאר שיטת הרמב"ם בזה, וגם דברי המ"מ התמוהים, ועיין ברמ"א או"ח (סימן תקי"ד סעי' א') שמתיר לכבות אם א"א להציל או לבשל הקדירה בענין אחר, וכן כשלא יהיה לו מקום לאכול ויפסיד סעודתו, וכן במחצה"ש שם סק"א ופרמ"ג בא"א סק"ג.

(ב) גם הבאנו שם באות ב' דברי הבה"ג שפוסק בהדיא לגמרי כרבי יהודה. כן הבאנו שם באות ד' דברי הרוקח שמובאים בב"י סי' תקי"ד, שמתיר לכבות כדי לשמש כשאינו יכול לכפות כלי או להוציא הנר, וכן מובא בערוך השלחן סי' הנ"ל סעי' ג'.

כעת עיינתי בגוף דברי הרוקח (סימן רצ"ט) וכותב ז"ל: מכבין בקעת שלא תתעשן הבירה או שלא יתעשן הבית שאינו יכול לישב, או לכבות הנר כדי לשמש, אבל אם יכול לכפות כלי על הנר או להוציא הנר בבית אחר אין לכבות. ובסימן ש"ה מוסיף הרוקח וכותב: למעלה דלגתי. בית מותר לכבות דליקתו כדאמרינן בשביל שלא יתעשן הבית מותר ומוקמינן כר"י, ודורשים הלכה כר"י, במכשירי אוכל נפש, כ"ש אם יש קדירה בבית דהיינו בשביל שלא יתעשן הקדירה מותר אפילו לרבנן דהיינו אוכל נפש גמור, ותדע דכל מפני איבוד ממון היינו מכשירי אוכל נפש, דהא מיבעיא בפ"ב דביצה ד' כ"ב אם מותר לכבות מפני איבוד ממון ומייתנין עלה דההיא אם בשביל שלא יתעשן וקרינן ליה מכשירי אוכל נפש, וכן כיבוי נר מפני תשמיש, והיינו טעמא, דאמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ובלבד שתהא צורך הנאת אדם. ומטעם זה יש להתיר הוצאת מפתח עכ"ל. והנה זה שכותב הרוקח דבשביל שלא תתעשן הקדירה מותר אפילו לרבנן, תמוה לכאורה דהא הגמ' אומרת בהדיא שדין זה של ואם בשביל שלא תתעשן הבית או הקדירה מותר רבי יהודה היא ולא רבנן. וצ"ל דהרוקח מפרש דזה שאמרינן ההיא ר"י היא, הוא משום זה שמתירין אפילו בשביל שלא תתעשן הבית, אבל בשביל שלא תתעשן הקדירה מותר אף לרבנן. אף שמפשוטות דברי הגמ' משמע שכל דין זה ר"י היא ולא רבנן. עכ"פ למדים אנו מדברי הרוקח דכל מפני איבוד והפסד ממון מיקרי לצורך מכשירי אוכל נפש ומותר לכבות לדין דקיי"ל כר"י.

(ג) וכדברי הרוקח מבוואר גם בשבילי הלקט (כלל שמיני ה' יו"ט) וז"ל: כתב רבנו ישעיה ז"ל מותר לכבות את הבקעת כדי שלא יתעשן הבית והקדירה, מותר לכבות את הדליקה משום הפסד ממון וכל שכן אי איכא סכנת נפשות שאפילו בשבת שרי, דקיי"ל כרבי יהודה במכשירין שאי אפשר לעשותן מעי"ט, ורבנו יצחק אלפס ז"ל כתב, אסור לכבות את הבקעת, בין לחוס עליה בין שלא יתעשן הבית בין שלא תתעשן הקדירה הכל אסור, ויש מפרשים כי הרב סמך לפסוק כן על הא דאמרינן הלכה כר"י במכשירי אוכל נפש ואין מורין כן וכדברי רבנו ישעיה ז"ל נראה והכי אתמר בירושלמי. תני אין מכבין את הבקעת ואם בשביל שלא תתעשן הבית או הקדירה מותר. אמר רב חנינא בשאין שם אויר אבל אם יש שם אויר מניחו לאויר ודיו, ע"כ הרי שרבינו ישעיה והשבלי הלקט סוברים נמי כשיטת הרוקח. וכזה מובא נמי בספר האגור ה' יו"ט. עיי"ש באגור מה שמביא גם דברי המרדכי פ"ב דביצה לענין כיבוי דליקה בשבת. שיש מרבותינו שרוצים להתיר אפילו משום איבוד ממון דהוי כמו מפיס מורסא דשרי לר"ש משום צערא, ודוחה את זה דלאו מילתא היא דמפיס צערא דגופא היא עיי"ש, ותשובה מזה לבעל קו' מאור החשמל ועוד, המערבים את המושגים ורוצים לומר דכשמצטער על איבוד ממון מיקרי צערא דגופא.

(ד) כן הבאנו שם בפ"ב אות ד' דברי החתם סופר חאו"ח (סימן קמ"ה) שרוצה לומר בדעת הרמב"ם שבמקום מצוה והנאת הגוף מותר לכבות, ורק משום המיהור לא התירו לכבות, אבל כשא"א בשום אופן ותבטל מצות בעילה מותר. וכעת ראיתי גם בספר עבודת הקדש להרשב"א (שער ב' אות ח') שכותב בסתם: אין מכבין את הנר ביו"ט מפני דבר אחר אע"פ שאסור לשמש לאור הנר, אלא כופה עליו את הכלי, ואם אין לו כלי מוציאו לחוץ. ואינו מזכיר שאף אם אינו יכול להוציא שמ"מ אסור. ויש לדקדק לכאורה מזה שגם הרשב"א ס"ל להלכה כהרוקח שאם אינו יכול להוציא מותר לכבות.

(ה) וא"כ לפי כל הנ"ל. במאור החשמל שאם לא יכבה הרי ידלק כל הלילה ועד מוצאי יו"ט. וגם אי אפשר להוציא לחוץ חוץ ממנורה ידית, צריך להיות מותר עכ"פ לכבות החשמל ביו"ט בשביל דבר אחר כשאין לו רק חדר זה ואינו יכול לכפות עליו כלי או לעשות מחיצה, ועיין בט"ז (סימן תקי"ד סק"ב) מה שמבאר שלכן התירו לעשות מחיצה כדי לשמש מטתו, מפני שמן הדין מותר אפילו לכבות בשביל זה [שהרי הלכה כר"י] אלא שאין מורין כן, וא"כ אין תועלת גמור בעשיית מחיצה והו"ל כעשיית מחיצה לצניעות בעלמא דמותר. וגם כותב דאי עבד חד להיתר (לכבות) באין לו מחיצה ולא כפיית כלי אין עליו חטא ע"ש, ועיין במאירי,

וכן בקי"נ (פ"ב דביצה אות ח') מ"ש לענין עשיית מחיצה.

ומכבה שוין, והרבה יש בדברי הפוסקים אי אמרינן מתוך כביבוי. ואכמ"ל.

(ז) ועיין בט"ז (סימן תקי"ז סק"ו) שמתיר הגריפה והכבוי בתנור גם בשביל היפוי לחוד דהכל הוי צורך אוכל נפש, והוא דעת הרשב"א, ע"ש ובפרמ"ג. והא לייפות בע"כ לא מיקרי או"נ ממש מכיון שאפשר להרבה לאכול גם מבלי לייפות, כמו (בסימן תקי"י) במג"א סק"ו. בהא דאין ממתקין את החרדל בגחלת של עץ, ע"ש ובמשנה ברורה ס"ק י"ג ובשער הציון, ובשו"ע הגרש"ז סי' הנ"ל סעי' ח', וכן במה שפסקין בשו"ע (סי' תקי"א סעי' ד') שמותר לעשות מוגמר כדי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה אפילו אם מפזרן על גבי גחלת של עץ, ובט"ז סק"ז שכותב שאין כאן מכבה דבאוכל נפש מותר כיון דא"א מבעי"ט משא"כ בחרדל דאפשר מעי"ט. ועי"ש במג"א שלא ניחא ליה בטעם זה משום שסובר שאין זה נקרא או"נ מכיון שהרי טובים לאכילה אף בלי זה, ומפרש הטעם שמותר מפני שאין זה כביבוי, שסופו מבעיר, וע"ש במחצה"ש ובפרמ"ג מ"ש על המג"א, וכן בא"ר משיג על המג"א שטעמו הוא רק להרי"ף אבל לשאר פוסקים הוי זה כביבוי גמור, לכן מפרש כהלבוש שאפילו טובים לאכילה אלא שרוצה למתקן יותר שרי דזה נמי צורך או"נ ע"ש. וא"כ ודאי צריך להיות מותר לכבות באופן הנ"ל של צער שינה.

(ח) כעת התבוננתי וראיתי שנוסף למה שהבאנו לעיל אותיות ב' ג' דברי הפוסקים הגדולים שפוסקים לגמרי כר"י, גם רב שרירא גאון פוסק כך (מובא באוצר הגאונים על ביצה סי' ס"א) שאין מכבין את הבקעת ביו"ט ואם בשביל שלא תתעשן הקדרה מותר. וכן מביא השלטי הגבורים בשם רא"י. כן עיין בספר העיטור (ה' יו"ט מחלוקת כ') שכותב: ובמס'. ההיא ר"י היא דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה וגבי יו"ט מותר לכתחילה ולכס לכה ולכל צריככם לא שייך באיבוד ממון ובנוסחא דילן ר"ש היא דאמר דבר שאינו מתכוין מותר. ע"כ. והיינו שבמקום גירסתנו. א"ל ההיא ר"י היא וכו'. היתה לו לבעל העיטור הגירסא ר"ש היא וכו'. ואזלא לפי גירסתו זו, הקושיא העצומה שכולם מתקשים בה, שכאן אומרת הגמ' ההיא ר"י וכו', ומשמע דלית הלכתא כוותיה, ואילו להלן (בד' כ"ח ע"א) אומרת הגמ' דהלכה כר"י. אבל לפי גירסת בעל העיטור אין כאן קושיא מעיקרא, מכיון שהגירסא בכאן היא ר"ש היא, ואף להגירסא הראשונה של בעל העיטור ג"כ אין סתירה. מכיון דמפרש ההיא דר"י דמלאכה שא"צ לגופה, ודווקא במקום שיש רק הפסד ממון אסור וכמו שמשמע מלשון העיטור, עי"ש בהג' נתיבות שמואל. וכן מוכח בירושלמי (פרק ד' הלכה ד') שמובא גם בעיטור שם שהלכה כר"י גם בדינא דבקעת, דאיתא: בקעת סמוכה לכותל בשביל שלא

(ו) כמו"כ הבאנו בפרק ב' אות ד' ובפרק ג' אות ו' דברי הר"ן בביצה שכותב, שהביאור של בשביל שלא יתעשן הבית, היינו, מפני הפסד ממונו ואין כאן צורך יו"ט כלל, דאי מפני שלא יתעשן הבית שהוא יושב שם אין לך אוכל נפש גדול מזה ואפי' לרבנן שרי, והבאנו עוד הרבה פוסקים הסוברים שהנאת הגוף הוי כאוכל נפש עצמו. ולפי דברי הר"ן הללו שסובר דכשהדבר גורם לו צערא דגופא מיקרי כאוכל נפש ומותר לכבות עבור זה. יש לדון לומר שיהא מותר נמי לכבות אור החשמל ביו"ט כשהאור מפריע לו השינה ומצערת אותו בהרבה שאינו יכול בשום אופן לישון ואין לו מקום אחר לישון, כי אין לך צער הגוף יותר גדול מזה ולהוציא החשמל בחוץ הרי אינו יכול כי הוא קבוע. ועומד, אם לא במנורה ידית שחוטיה ארוכים. וגדולה מזו פוסק הברכי יוסף (בסי' תקי"ד) בשם הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו ז"ל. שאם יש בנר שתי פיות ודולקת ביו"ט ואין שיעור בשמן שבנר להיות דולק והולך, אסור לכבות פתילה אחת מהן כדי שהשמן יספיק, אבל אם השמן מעט באופן שאם ישארו שתי הפתילות דולקות, יכבה הנר בתוך הסעודה, מותר לכבות אחת כדי שיספיק הנר להאיר בסעודה דמיקרי צורך אוכל נפש. ע"כ. הרי שמתיר לכבות בכדי שיוכל לאכול לאור הנר, וצערא דשינה נדמה שודאי יותר גדול לאין ערוך. מצער אכילה בחושך שסוף סוף אין הפרעה וקלקול בגוף עצם האכילה ואם מותר לכבות כדי שידלק יותר הנר השני ולא יצטער באכילה בחושך. כ"ש שמותר לכבות כדי שלא יצטער בשינה לאור הנר. ובדין מכבה ביו"ט ע"מ שיבעיר יותר עיין בשו"ע או"ח (סי' תקי"ד סעי' ב') ובט"ז סק"ד. ובערוך השלחן ומשנה ברורה בדבר הפמותות שלנו. וכן באליהו רבה סק"ה ואכמ"ל. וכן ראיתי בספר עבודת הקודש להרשב"א (שער ג' אות ג') מובא גם באליהו רבה אות ל', שכותב: מוחטין את הפתילה בין ביד בין ברגל ובכלי להסיר ראשה השרוף להרבות באורו אע"פ שמכבה מה שמסיר מראש הפתילה ואינו חושש. שהמכבה לצורך מותר כמבעיר לצורך. הרי שסובר הרשב"א שדין מכבה לצורך כדין מבעיר לצורך ועיין בשו"ע או"ח (סי' תקי"ד סעי' י' ובט"ז) ס"ק י"ב בשם הרא"ש. המג"א שם סק"כ כותב שאף שהרא"ש כתב שמותר לכבות מה שמונע הדלקת הנר, אפשר דבידים אסור, והכי מסתבר דהא כביבוי לא שרי אלא לצורך או"נ ולא אמרינן ביה מתוך, ע"ש. וכנראה שלא היו למראה עיני המג"א דברי הרשב"א הנ"ל בעבודת הקודש. וכן כותב שם (בשער ב' אות ח'): שאם היתה הבקעת מעשנת תבשילו מותר לכבותה משום שלצורך אוכל נפש מבעיר

כולם יוצא שדעת הירושלמי להתיר לכבות בשביל שלא תעשן הבית והקדרה. וכן מובא להתיר בבקעת בהגהות מיימונית (פ"ד מיו"ט אות ו') בשם רשב"א וראבי"ה. גם באליהו רבה מביא בשם ש"ל שהכריע כר' ישעיה דמותר לתשמיש ומשום הפסד ממון אפי' ביו"ט ראשון. ושכ"פ בס' תניא וכ"כ אגודה פ"ב דביצה בשם ראבי"ה ורשב"א עיי"ש.

(ט) כל אלה עמודי הפוסקים שהבאתי עד כה יתנו עדיהן ויצדקו, שיש לנו יסוד מוצק להתיר כיבוי החשמל ביו"ט משום דבר אחר או כשא"א לו לישון ולא היה בידו לסדר מעיו"ט באופן אחר ממה שסידר ואינו יכול לכפות את הכלי או לעשות מחיצה, ולהוציא את החשמל חוץ לחדר הרי אין אפשרות כי אם במנורה ידית עם חוט ארוך.

תכסכס, תני אין מכבין את הבקעת בשביל לחוס עליה, אם בשביל שלא תתעשן את הבית ואת הקדרה מותר, א"ר חנניה בשאין שם אויר אבל אם יש שם אויר משליכה לאויר ודיו, א"ר נסא ויאות כן אגן אמרינן הדא קלוריתה שרי מישף ומכחול מינה ביומא טבא, א"ר מנא כאן לשימור כאן לרפואה. וע"ש בעיטור שמפרש קושית ר' נסא בלשון תימא דאם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדרה מותר, א"כ נאמר שמותר לכחול את העין? וע"ז מתרץ ר' מנא כאן לשימור כאן לרפואה, ובתורתן של ראשונים שבירושלמי דפוס ווילנא. מביא בשם התמים דעים שמפרש דברי ר' נסא בניחותא. שכשם שזה מותר לשמור את העין, כך מותר לכבות את הבקעה שלא יתעשנו העינים, ע"ש וכן בפני משה וקרבן העדה מה שמפרשים בזה. ועכ"פ מדברי